Лингвистикалық философия. 14-дәріс

Мағына, ақиқат және контекст

Дәріскер: Кузембекова Ж.Ж. PhD, қауымдастырылған профессор

Негізгі мәселе: мағынаны не анықтайды?

Конвенция

Қалыптасқан мағына

Тілдік бірліктің қалыптасқан мағынасы.

Контекст

Нақты жағдай

Айтылымның нақты жағдайда қалай түсінілетіні.

Талдау

Үш деңгей

Онтологиялық, эпистемологиялық және әдіснамалық деңгейлер.

Ақиқат-шарттық семантика: сөйлем нені түсіндіреді?

Талдау реті

1. **Нысанды анықтау.** Зерттеу нысаны, теориялық ұғым және дәлел түрін ажырату.
2. **Баламаға салыстыру.** Құбылысты балама түсіндірмемен салыстыру.
3. **Дерекпен бағалау.** Түсіндірмені тілдік дерек арқылы бағалау.

Индексикал және дейксис: мағына жағдайға тәуелді

Индексикалдың түсіндірмесі сөйлеушіге, уақытқа, орынға немесе дискурсқа тәуелді болуы мүмкін.

Бір тілдегі жеке мысал әмбебап заңдылықты дәлелдемейді.

Дерек пен интерпретацияны бөлек көрсетіп, қарсы мысалдар мен қолданылу шегін ұсыну керек.

Минимализм мен контекстуализм: екі түсіндіру бағыты

Минимализм

Негізгі мазмұн тілдік құрылым мен конвенция арқылы анықталады.

Сын: өзгермелі контекстi толық қамтымауы мүмкін.

Контекстуализм

Толық түсіндірме айтылым жағдайын, ниетті және ортақ білімді ескереді.

Сын: жалпылау мен формализациялау күрделі.

Пресуппозиция және ортақ білім

Айтылым және алдын ала қабылданған ақпарат

Айтылым тыңдаушыға алдын ала белгілі немесе қабылданған ақпаратты тірек етуі мүмкін.

Бір сөйлемнің екі контексте әртүрлі түсіндірілуі формалық мазмұн мен коммуникативтік жағдайдың арақатынасын көрсетеді.

Зерттеу сұрағы нақты дерекпен, операциялық анықтамамен және теориялық позициямен сәйкестенуі тиіс.

Теориялық позицияларды салыстыру

Формалды-аналитикалық бағыт

Сөздің/тіркестің мағынасы қандай шартпен анықталады?

Дерегі: логикалық форма, референция, ақиқат шарттары.

Қолданысқа бағдарланған бағыт

Айтылым контексте қандай әрекет атқарады?

Дерегі: диалог, сөйлеу жағдаяты, әлеуметтік норма.

Бір тілдік дерекке әртүрлі теория әртүрлі түсіндірме бере алады, өйткені олардың бастапқы сұрақтары бөлек.

Диссертациялық зерттеу дизайны

1. Әдебиетке шолу жасап, бәсекелес түсіндірмелерді анықтау.
2. Негізгі ұғымдарды операцияландыру.
3. Корпус, мәтін немесе сұхбат деректерін іріктеу критерийлерін белгілеу.
4. Деректерді талдау, қарсы мысалдарды қарастыру және қорытындының қолданылу шегін көрсету.

Бақылау және пікірталас сұрақтары

- Теорияның философиялық алғышарты мен эмпирикалық болжамының айырмашылығы қандай?
- Бірдей тілдік дерекке әртүрлі теория неге әртүрлі түсіндірме береді?
- Қай жағдайда қарсы мысал теорияны қайта қарауды талап етеді?
- Бұл тақырыпты қазіргі лингвистикалық зерттеу әдістерімен қалай байланыстыруға болады?

Қорытынды: философиялық дәлелдің күші неде?

Терминдерді дәл анықтау және теориялық алғышарттарды ашық көрсету.

Балама позицияларды әділ салыстыру және тұжырымды тілдік дерекпен негіздеу.

Дәйексөзді түпнұсқамен тексеру, парафразды өз тұжырымынан ажырату.

Талқылау: қандай қарсы мысал сіз таңдаған теорияны қайта қарауға мәжбүр етеді?

Ұсынылатын ғылыми әдебиеттер

- Humboldt, W. von (1836). Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues.
- Searle, J. R. (1969). Speech Acts.
- Gadamer, H.-G. (1960). Wahrheit und Methode.